

Commentaar bewonersplatform Buren van Lage Weide bij de RIA over Windmolens, 13 november 2012

Geachte Raadsleden,

I Over het proces tot het startdocument

Een jaar na de start van het windmolenplan zitten we opnieuw met onze volksvertegenwoordigers in een RIA. Vanavond vraagt u onze mening over nieuwe technische documenten, terwijl de raad sinds januari 2012 niet openbaar over inhoud en proces van dit onderwerp heeft gedebatteerd. Er is onnodig veel tijd verstreken en dit kwam initiatiefnemer, Energie-U, handig uit. Deze wijze van 'een proces ingaan' vinden wij beschamend. Vooralsnog komt het primaat van de politiek bij dit dossier op de tweede plaats. U stelt de omwonenden van Lage Weide al langere tijd teleur. Duizenden burgers verkeren in onzekerheid over wat er met dit plan gaat gebeuren. In wie moeten wij ons vertrouwen stellen?

In juni 2012 hebben we u opgeroepen meer initiatief te nemen. Uitgaande van de documenten en het proces missen we uw controlerende rol. Commentaar dat we in eerdere RIA's inbrachten, krijgt geen goed vervolg in nieuwe stukken. De status van de plannen ademt een sfeer van: we hebben u gehoord, we begrijpen u misschien, maar het college moet door, er wacht ons een procedure. En we zijn toch fantastisch met 'de bewoners' aan het klankborden...? Over dat laatste enkele feiten:

- Vooralsnog zijn de BvLW in het voorjaar van 2012 gevraagd met het voorstel voor de klankbordprocedure in te stemmen. Er is ons niet gevraagd: hoe zou u de klankbordprocedure willen vormgeven? Het is ons duidelijk, het college houdt graag de regie. Ironisch genoeg vroeg de door de gemeente betaalde nieuwe voorzitter ons deze week welke waarden wij voor het proces belangrijk vinden. Het antwoord: een gelijkwaardige inbreng en een open democratische houding en vorming van gedachten. Ook over duurzame alternatieven.
- Toen de wethouder ons in juni 2012 belde, ontzegde ze de BvLW (die democratische voorwaarden aan de Klankbordgroep stelde, en u per mail zijn toegestuurd) de status van toehoorder. In een vergaderverslag lezen we dat het bedrijf Energie-U de status van kennispartner én toehoorder krijgt. Staat de raad achter deze werkwijze?
- In de klankbordgroep zijn milieuclubs zwaar vertegenwoordigd. Het is ons onduidelijk welke groepen omwonenden zij vertegenwoordigen. Vindt de raad hun brede vertegenwoordiging verantwoord vanuit hun historische affiliatie met de zgn. groene politieke partijen?
- Volgens bericht kan de klankbordgroep onafhankelijk tot een oordeel komen. Hoe zwaar weegt dat oordeel bij het wegen van de informatie? Dat is ons niet duidelijk.
- In gemeentestukken is weinig plaats voor kritische zelfreflectie. Een voorbeeld: er wordt al geschreven over 'turbines met een masthoogte van honderd meter.' Alsof deze windmolens geen wieken hebben. Eerlijker is te stellen dat ze waarschijnlijk de 150 meter halen. Dan weten omwonenden in elk geval waar ze aan toe zijn.
- In een recente raadsbrief noemt het linkse college ons '*de actiegroep Buren van Lage Weide*.' Wij hebben te maken met uiteenlopende duurzaamheidswensen van alle bewoners (en dat maakt het er niet gemakkelijk op. Verder maken we ons sterk voor alle dingen die onze leefbaarheid raken. Kortom, we herkennen ons niet in de term 'actiegroep' en roepen de '*actiefracties*' in college, raad en ambtenarij op met respect te schrijven over het bewonersplatform Buren van Lage Weide. Bij voorbaat dank.

Iedereen is voor duurzaamheid. Het oogt niet fraai naar de rest van Nederland dat de gemeente Utrecht in een economisch moeilijke tijd van dit belangrijke onderwerp een gevecht heeft gemaakt.

En burgers indeelt in voor- en tegenstanders. En hen niet weet te verenigen rond een plan waar iedereen in kan geloven. Want, beste raadsleden, ook als er geen windmolens op Lage Weide komen (i.e. de referentiesituatie), is er veel meer mogelijk met duurzame maatregelen dan de gemeente vooralsnog heeft onderzocht en de burgers voorstelt. Met positieve effecten voor onze stad.

We verwijzen naar het verslag van uw Commissievergadering SenR van 26 januari 2012, toen u aan een politiek debat begon:

- Wanneer gaat u over overtuigend over inhoud en proces debatteren?
- Wat is volgens u een succesvol en duurzaam burgerinitiatief? Aan welke voorwaarden is dan voldaan? Wanneer is dit burgerinitiatief niet succesvol?
- Wat vindt u voor bewoners en huizenbezitters die al een jaar in onzekerheid verkeren over hun levensinvestering, een aanvaardbaar tijdstip voor een besluit?
- Welke criteria spreekt de raad af om te toetsen of dit investeringsinitiatief politiek en maatschappelijk wenselijk is, en opweegt tegen de alternatieven?
- Hoe verdedigt u dat duurzame alternatieven overtuigend zijn onderzocht? Hoe kunnen wij, duurzaamheidsbelanghebbenden, dat volgen en begrijpen?

Op deze vragen, die in gesprekken met bewoners in café en supermarkt opborrelen, vinden we in het startdocument of de raadsbrief van de wethouder geen antwoord.

II Over de techniek

Startdocument

1. In startdocument en andere stukken circuleert de opvatting dat een MKBA afhankelijk is van de gekozen MER-varianten. Volgens vakexperts dienen beide instrumenten een ander doel. De keuze van het college om een structuurvisie met deze bouwstenen op te tuigen is niet de onze, en de functie ervan is ons in dit stadium ook onduidelijk. Er was toch 'nog niets besloten?' Praten over een structuurvisie bewijst dan op zijn minst het tegendeel. Voor een startdebat over de wenselijkheid en haalbaarheid van dit investeringsplan, en voor de nodige procesafspraken, had de raad genoeg gehad aan een voorlopige MKBA. Een goed bureau kan die binnen een maand leveren, en voor veel minder dan €200.000. Daarbij komt dat de structuurvisie en lening aan Energie-U worden (voor) gefinancierd met publiek geld. We verwijzen opnieuw naar het verslag van uw debat op 26 januari 2012: Als de raadsleden de keuzes van het college bekijken, staan ze dan achter de gevolgde werkwijze?
2. Is Rijnenburg terug als mogelijke locatie voor een windpark? Zo ja, doet die locatie mee in de MER en MKBA? Zo nee, waarom niet, en is het dan verstandig de elektriciteit- en CO2-opbrengsten voor twee locaties in het startdocument te noemen? Of rieken zulke cijfers naar propaganda?
3. Hoe verenigbaar zijn de wettelijke norm voor geluidsbelasting (47 Lden) en de zgn. 'Aanvullende randvoorwaarden' (o.a. veiligheidseisen uit het handboek SenterNovem) voor Lage Weide? Bosch en Van Rijn hebben de BvLW gecompimenteerd met ons voorlopige locatieonderzoek. Dat vond één tot maximaal vier haalbare turbinelocaties. Hoe kunnen er in de startnotitie meer dan tien staan?
4. Zie par. 7.1. We constateren dat 'het zo goed mogelijk betrekken van omwonenden in de klankbordgroep' vooralsnog is mislukt. Bijvoorbeeld door teveel regie van de wethouder.
5. Het startdocument spreekt niet of nauwelijks over de 'nul- of referentiesituatie.' Wat gaat de gemeente of de stad Utrecht doen als de windmolens er niet komen? Die referentiesituatie betekent niet dat Utrecht 'niets doet.' Er worden dan andere duurzame investeringen gedaan, die ook meetellen voor de klimaatdoelstelling. Wat zijn deze maatregelen en zijn ze al scherp genoeg? Ook in duurzame effecten die ze opleveren?

MKBA

6. Verder over de 'referentiesituatie.' Het uitgangspunt voor de MKBA is de positieve bijdrage van maatregelen aan Utrecht' klimaatdoelstelling. CE wijst in par.2.2 (p.3) op de noodzaak de referentiesituatie met maatregelen vorm te geven. Anders kan de toegevoegde waarde van windmolens niet zuiver beoordeeld worden. Met andere woorden, ook als er geen windmolens komen, zijn er duurzame effecten voor Utrecht te verwachten. En opbrengsten. De uitwerking van deze referentiemaatregelen vergt keuzes, een kostenraming, et cetera. Het MKBA-document gaat daar niet of zeer summier op in.
7. CE stelt op p.6 dat de MKBA primair de functie heeft een voorkeurvariant te ondersteunen. Dat is kras. Zolang Utrecht nog niets heeft beslist, lijkt het ons verstandiger te stellen dat deze MKBA primair de functie heeft te onderzoeken of het windmolenplan Lage Weide, met een publieke bijdrage, economisch en maatschappelijk haalbaar is. En wat de meerwaarde is voor alle partijen in de samenleving in vergelijking met de referentiesituatie. Dit uitgangspunt is belangrijk, omdat het de richting van de MKBA bepaalt en de bereidheid om naar alternatieven te kijken. Nu leest de tekst als een doelgerichte keuze voor een windmolenvariant. Die keuze is niet aan de MKBA, maar aan de politiek.
8. CE stelt op p.5 en p.11 dat effecten op het schaalniveau van Utrecht in beeld moeten worden gebracht. En op p.9 dat men de landelijke OEI-leidraad volgt om tot een methodologisch verantwoorde MKBA te komen. De SDE is een rijkssubsidie. Volgens de OEI wordt de effectiviteit (en legitimiteit en efficiency) van rijksbijdragen beoordeeld aan de hand van effecten die zich voordoen op nationaal schaalniveau (vergelijk bv. de MKBA Stadshavens Rotterdam, 2009/2010.) Immers, het rijk kan ook besluiten de subsidie alternatief aan te wenden? Verstandiger is in dit geval beide te doen: maak een specificatie naar nationale en lokale effecten. Dit is wenselijk omdat CO2- besparing geen lokaal effect is, en omdat de MKBA een verantwoording is naar belastingbetalers. Voor een professioneel bureau is deze specificatie trouwens een eenvoudige rekenkundige bewerking.
9. Wat ons betreft kan de klankbordgroep (p.7) ook besluiten geen projectvariant, maar voor de autonome situatie te kiezen. Toch?
10. Effectentabel, p.13: Het startdocument heeft het over turbines met een vermogen van tussen de 1,5 en 3MW. We hebben aardige presentaties in het voorjaar van 2012 gehouden over financieel-economische modellen. Helaas heeft dit niet geleid tot een duidelijke conclusie over het werkelijke kostenmodel voor windturbines op Lage Weide. Mogen we aannemen dat er in de MKBA wel deugdelijke input en outputgegevens voor productie en kosten zitten? Zijn alle varianten volledig uitgewerkt? Eist de raad dat het uitvoerende bureau bevestigt dat een complete Business Case, met een getoetst eindsaldo, nodig is als input voor de MKBA? Of mag Energie-U opnieuw kiezen welke aannames ze wel en niet meenemen? De kostenkant is medebepalend voor de uitkomst van de MKBA.
11. Effectentabel, p.13: Wat eist de raad m.b.t. een bankwaardig en toetsbaar financieel saldo? Wordt de verwachte planschade deugdelijk mee geraamd als kostenpost, die volgens de gemeente op de initiatiefnemer zal worden verhaald?
12. Effectentabel, p.13: CE noemt de SDE-subsidie een opbrengst. Volgens de OEI-leidraad is dit onjuist, omdat een subsidie een herverdeling van geld binnen de economie is. Als de SDE-subsidie wordt opgenomen als opbrengst zou men deze ook als kostenpost moeten meenemen. Immers, rijkssubsidies worden eerst door belastingbetalers opgebracht.
13. Effectentabel, p.13 en beschrijving p.16: Zouden bedrijven in de autonome situatie ook alternatieve maatregelen nemen om hun prestaties op de CO2-ladder te verbeteren? Waarschijnlijk wel. Of niet. Maar die beslissing staat los van de specifieke investering in windmolens en wordt waarschijnlijk sterker ingegeven door het wettelijke milieukader waaraan zij moeten of willen voldoen. Men kan dit effect dus zowel voor het project- als het nulalternatief

meenemen. En zowel positief als negatief benaderen. Dan is het effect meestal niet onderscheidend en kan men het evengoed schrappen.

14. Effectentabel p.13: CE begint een schijnbaar gerichte discussie over de kwestie vastgoedwaarde. Men stelt dat de beoordeling van vastgoedwaardedaling vooral uit zou moeten gaan van wat uit economisch gedrag blijkt (*revealed preferences*.) Als uitgangspunt vinden wij dit prima, maar niet als absolutisme. CE beschouwt een bestaand statistisch verband tussen windmolens en vastgoedwaardedaling, *dat vergelijkbaar is voor Utrecht*, als bewijs. Goede raad is duur. Wie heeft de wijsheid in pacht en selecteert of negeert de casussen, vooral als blijkt dat er elders in Europa – bij ons weten – geen windpark zo dicht in stedelijk gebied wordt neergezet? En wie stelt de ‘onafhankelijkheid’ van makelaarsoordelen vast? Zijn makelaars, die al jaren in de wijken rond Lage Weide hun vak uitoefenen, en de klanten kennen, en op grond van bedrijfsresultaten over de beste kennis beschikken, partijdig, in het oordeel van de onderzoekers? Verder beschouwt CE de uitspraken van rechters in windmolenzaken een *stated preference*. Maar ook als de rechter in een zaak geen ‘bewijs’ vindt, volgens het criterium *revealed preference*, is hij duidelijk over het empirische gegeven van kopersverdringing. Namelijk ter bescherming van onze economie. Die is per definitie subjectief. Consumentenvoorkeuren veranderen als het weer, dat is gedrag, dat is onze economie. De lokale economische situatie is in deze zaak geen wetenschappelijk experiment, maar van sociaal en politiek belang. Wat ons betreft ligt het bewijs voor schade bij de dynamiek tussen huizenkopers en -verkopers. Kopers laten zich (logisch) leiden door omgevingsfactoren, zo bevestigt de PBL-studie *De prijs van de plek* uit 2006. Zien kopers windmolens staan, of weten zij dat die ergens komen, dan kunnen ze uitwijken naar andere huizen, op andere plekken. Dat gebeurt nu al in Maarssebroek en Op Buuren. Een relatieve prijsdaling is dan een mogelijk gevolg, omdat verkopers minder voor hun huis vangen of langer over de verkoop doen en noodgedwongen met de prijs gaan zakken. CE of anderen kunnen dit effect afdoen als ‘subjectief,’ maar het is reëel consumentengedrag in de lokale economie. Wat CE met een methodische discussie kapot redeneert, moet ondergeschikt blijven aan wat merkbare gevolgen zijn voor de omwonenden van Lage Weide. Daarom moet het vastgoedaspect wat ons betreft door een gekwalificeerde (vastgoed)partij worden onderzocht, en onder alle omstandigheden kwantitatief. Niemand is erbij gebaat als het vastgoedeffect niet objectief is vast te stellen en de bewoners wel de gevolgen in hun portemonnee voelen (vgl. de uitdrukking over het verdronken kalf en de put.)
15. Wat CE op p.16 stelt over maatregelen op de CO₂-prestatieladder geldt zowel in de nulsituatie als in het projectalternatief. Daarmee is het effect niet onderscheidend voor windmolens. Bovendien, als men de baten zou willen meetellen, moeten de kosten van deze bedrijfsmaatregelen ook worden meegenomen, lijkt ons.
16. Emissiereductie, p.16/17: De maatschappelijke waarde van werkelijk bespaarde CO₂- en NO_x-uitstoot wordt wat ons betreft gewaardeerd volgens de meest recente en geaccepteerde normen.
17. Effect op werkgelegenheid, p.16: Het CPB (en de OEI) waarschuwt dat dit effect lokaal niet moet worden overschat. Dit geldt zeker als windmolens buiten de regio en Nederland geproduceerd worden. De Nederlandse economie is in principe in evenwicht.
18. Anderzijds ontbreekt de post wat de gevolgen voor werkgelegenheid én milieu zijn, die de productie van Utrechtse windmolens elders heeft. “De Commissie voor Leefmilieu, Natuur, Ruimtelijke Ordening en Onroerend Erfgoed van het Vlaamse Parlement heeft in een commissievergadering op 10 januari 2012 zijn bezorgdheid uitgesproken over de milieuvervuiling in China, die de bouw van windturbines veroorzaakt. De Commissie heeft de minister gevraagd om voorlopig geen zeldzame aardmetalen zoals *neodymium* magneten in windmolens te gebruiken hangende een onderzoek naar de gevolgen van het winnen van neodymium in productiecentra in China” (<http://fibronot.nl/nieuwsartikel2012-17>). En over de gevolgen: “Bij het naderen van de stad Baotou verraadt het aanzicht dat zich hier een humanitaire ramp

voltrekt van ongekeerde omvang. Allereerst vallen de honderden hoge schoorstenen en koeltorens op van de honderden metaalfabrieken die de stad rijk is. Van de onafzienbare tarwe- en maïsvlaktes die er tot voor tien jaar waren is niets meer terug te vinden. In plaats daarvan is er een meer dan 120 km² grote poel van borrelend giftig afval ontstaan die bedekt is met zwarte stof. Deze poel vol gif, omgeven door een tientallen meters hoge dijk, is één van de verschrikkelijke gevolgen voor het milieu, die de vraag oproept over de geloofwaardigheid van deze zogenaamde groene technologie: de windmolen” (<http://fibronot.nl/nieuwsartikel277-356>). Als de feiten in dit bericht kloppen, kan Utrecht daar niet ongevoelig voor zijn. En dus de MKBA (en misschien de MER) ook niet.

19. Voorzieningszekerheid en vermeden investeringskosten voor fossiele brandstoffen (p.17): Men kan over deze kwestie persoonlijke visies uiten, maar als deze vermeden kosten in de MKBA worden opgenomen, wordt feitelijk een ander (investerings)project in de afweging betrokken. Dit raadt de OEI/CPB af. We stellen voor dit effect te schrappen, ook kwalitatief, omdat het in het verband van deze specifieke investering en de MKBA er niet toe doet. Men zou evengoed de mogelijke verzwakking van Nederland' welvaartspositie, als gevolg van een zwaardere inzet op duurzame energie, kunnen meetellen (zie studie 'Wind and gas, Back-up or back-out, That's the question,' Nora Méray/Clingendael, 2011). Wat wij afraden.
20. De *willingness to pay* (p.17) van de omwonenden van Lage Weide als de molens er niet komen is vooralsnog speculatief. Maar niet als zij bereid zijn zo'n *vermijdingsbijdrage* werkelijk te betalen. Bewoners bieden ons nu al geld. Veel geld ☺. Als zij deze bedragen bij ons storten, en het levert een substantiële som op, zullen we hem rapporteren aan de MKBA.
21. Een erg belangrijk effect is de mogelijke schade van windturbines voor de gezondheid van omwonenden. Recentelijk zijn er nieuwe inzichten uit het buitenland, die ingaan op slaapproblemen (<http://www.telegraph.co.uk/earth/energy/windpower/9653429/Wind-farm-noise-does-harm-sleep-and-health-say-scientists.html>.) Ook in Denemarken wordt aan deze zaak steeds serieuzer aandacht besteed. Op welke wijze worden gezondheidsrisico's, ook als er nog geen sluitend medisch 'bewijs' is, gekwantificeerd?
22. Landschap, p.19: Hoe onaantrekkelijk is Utrecht voor bewoners die stalen molens aan de horizon zien en zich storen aan het zoeven van rotorbladen? Of voor bewoners en toeristen die door Oud Zuilen of de polder bij de Gagel fietsen? Door sommige enthousiasten wordt nogal lichtzinnig over deze kwestie gedacht; zij noemen bewoners die aan de kwaliteit en sfeer van het bestaande landschap hechten badinerend NIMBY's. Maar die kwaliteit en beleving van ons stedelijke groen hebben een prijs en weegt economisch mee, zo bewijzen de studies van Atlas voor Gemeenten/Marlet en Witteveen en Bos. Gemeenten geven miljoenen euro's uit aan meer groen in de stad (bv. Eindhoven en Rotterdam.) Wat doet de gemeente teniet aan recreatieve beleving van het landschap rond Utrecht als windmolens overal aan de horizon zichtbaar zijn? Buiten Utrecht bestaat er een sterk beeld van een historische stad met een universiteit, musea, aantrekkelijke woonwijken, en werkgelegenheid. 'Windmoleninnovatie' draagt niet automatisch bij aan die economische waarde. Het eventuele positieve imago van windmolens in Utrecht moet wat ons betreft gebalanceerd worden met het negatieve imago. Wat wordt daarvan onderzocht in de MKBA?
23. Voor wat betreft de verdeling van welvaartseffecten naar stakeholders (p.20): Worden er duidelijke specificaties gemaakt van het financiële verdelingseffect naar stakeholders, en kan de raad die eisen? Elders in het land zorgen de opbrengsten die grondeigenaars (van belastinggeld) ontvangen voor chagrijn bij omwonenden. Laatstgenoemden ondervinden ongevroegd de nadelen van deze molens, maar zonder premie.

MER (na voorlopig lezen)

24. Heeft u, raad, zelf een oordeel over wat wenselijk is m.b.t. de landschappelijke kwaliteit en de horizonlijn van Utrecht? Bijvoorbeeld in relatie tot wat eerder is gewisseld over het zicht op de Belle Van Zuylentoren, inclusief het rapport uit 2007 van het Ruimtelijk Planbureau?
25. Bent u ervan op de hoogte dat Rijkswaterstaat van plan is de hoge bomen langs het Amsterdam-Rijnkanaal (zijde Lage Weide) binnenkort te kappen, en dat het een behoorlijke tijd kan duren voor de nieuwe bomen de oude hoogte bereiken?

III Tot slot

Het standpunt van bewonersplatform Buren van Lage Weide over windmolens in onze stad is duidelijk. Raad, maak uw rol naar de kiezers waar. Durf te debatteren. Behartig de belangen van de omwonenden van Lage Weide en kies. Stel hen niet teleur met meer onzekerheid, door scherpe discussies te vermijden, door de coalitie uit de wind te houden, en door het tijdstip voor een besluit tot na de zomer uit te stellen. Doet u dat wel, dan zal dit niet onopgemerkt blijven. Wij voorspellen dat de coalitiepartijen bij de eerstvolgende raadsverkiezingen aan dergelijke keuzes herinnerd zullen worden.

Namens de Buren van Lage Weide,

Jan Sakko,
voorzitter

Utrecht, 13 november 2012